

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sermo Martini Lutheri de praeparatione ad moriendu[m]

Luther, Martin

Lipsiæ, 1520

VD16 L 6500

urn:nbn:de:hbz:466:1-33397

Th. 6117.

1

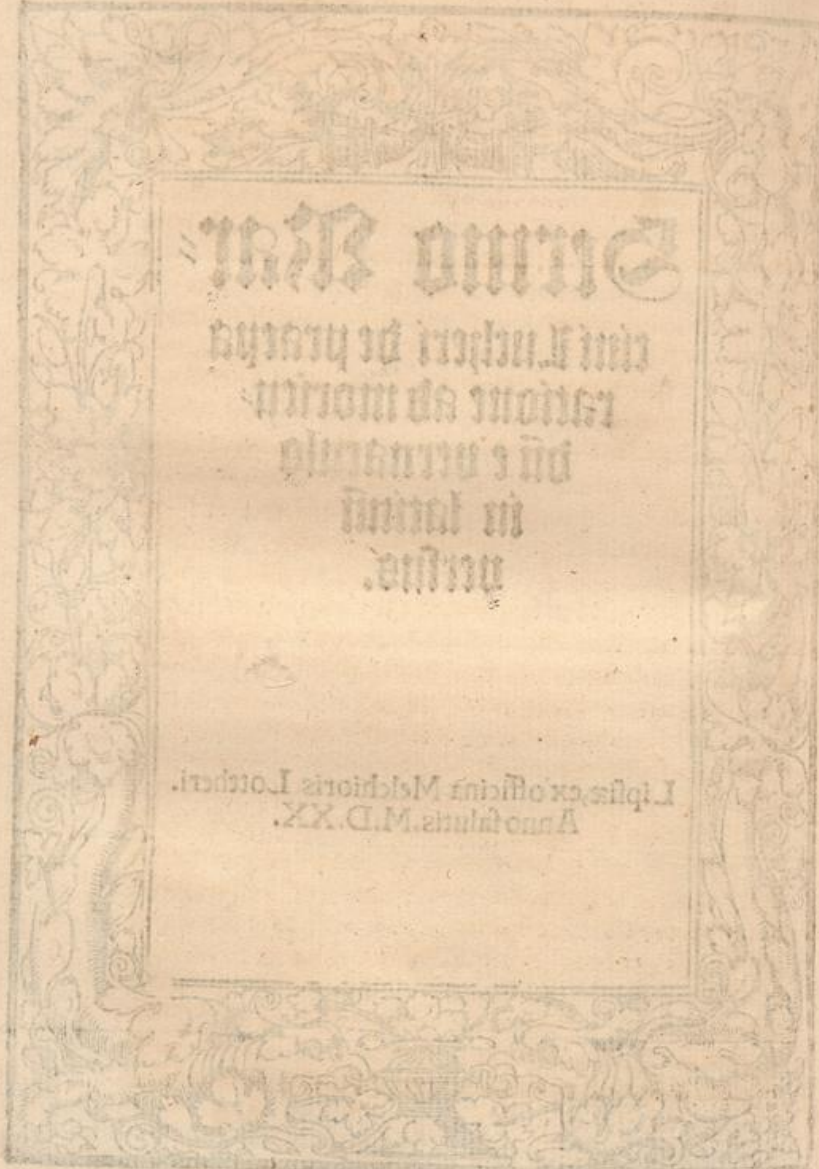
27 II
13

10. 2. 18

ERZBISCHÖFL
AKADEMISCHE
BIBLIOTHEK
LEOSTR. 21
PADERBORN

Actus primus
Sermo Mar-
tini Lutheri de praepa-
ratione ad morien-
dū e vernaculo
in latinū
versus.

Lipsiæ, ex officina Melchioris Lottheri.
Anno salutis. M. D. XX.

Summa Rhetorice

quae tractat de
ratione et modo
inveniendi
in
vitiis.

Lipsiae ex officina Melchioris J. Ortelii.
Anno salutis M.D.C.XX.

Sermo Martini Lutheri DE PRAEPARATIONE AD MORIENDVM.

PRIMO. Cū mors ipsa sit quaedā ab hoc mundo, oib⁹ busq^{ue} negocijs ei⁹, rō, necessariū ē hoī, vt facultates suas ordinatissime disponat, pur vel necessitas, vel voluntas iubet ordinare, ne post mortē eius, occasio litis, cōtentiōnis, aut alterius cuiuslibet erroris inter supstites amicos remaneat. Et hęc est corpalis & exterior seiūctio ab hoc seculo, quæ vale vltimū terrenis possessiōib⁹ facit.

SECUNDO. Et spiritualis q̄q̄ abiūctio p̄sumenda est. id est, vt pure, comiter, & p̄pter deū ignoscat oib⁹ hoībus, quibuscūq^{ue} nos modis offenderint. Vicissim, nos q̄q̄ veniā expetam⁹ pure & p̄pter deū ab oib⁹ hoībus, quib⁹ p̄culdubio aut multā irrogauim⁹ molestiā, saltem malis exēplis, aut min⁹ q̄ p̄ fraternę & Christiāne charitatis p̄cepto debebamus beneficentiā exhibuim⁹, ne anīa vllō in terris maneat obstructa negotio.

TERTIO. Cū in hūc modū oib⁹ sup terrā hoībus vale dicto renūcatū est. totū se hō debet ad deū dirigere, q̄ etiā moriēdi trames & tēdit & nos ducit. Atq^{ue} hic imminet angusta porta & arcta via, ad vitā tēdens, in quā sese glibet alacriter debet dare: q̄ quidē t̄cti admodum angusta est, t̄n longa nō est. Vbi sane p̄tingit morituris, p̄inde atq^{ue} puero. q̄e paruo illo materni vteri domicilio cū discrimine & angustijs in hoc latissimū celi & terre spaciū. id est, in hūc mūdum adit. Si vter hō p̄ angustā mortis ianuā trāsit ex hac vita. Et q̄uis celū & mūd⁹, in quib⁹ nunc vitā agim⁹, magna & ampla videant. adhuc t̄n oīa ad futūx cōparata cœlū lōge angustiora sunt & minora, q̄ est matern⁹ vterus ad hoc cœlū collatus. Proinde mortes sc̄tōx noua regeneratio. & eorū festa, natalitia a nascendo noīant. Porro angustus ad mortē trāsitus facit, vt hęc vita nobis ampla, & illa esse videat

A q̄

Bona disponer

Oib⁹ ignoscat

aut

angusta, Ideo credenda sunt hec, & per corporale pueri
generatione discenda, prout Christus dicit: Mulier cum
parit tristitia habet. Cū autē pepererit puerū, iā nō memi-
nit pressuræ, q̄a natus est hō in mūdū. Itidem & in morte
magnanimiter assumēdæ sunt angustia, scireq̄ debēs
postmodū ampliora spacia & gaudia esse subsequaturā.

¶ Q VARTO. Hmōi ad hoc iter directio p̄paratioq̄
In hoc potissimū cōsistit, vt per purā cōfessionē (eorum
precipue peccōrū quæ maiora sunt, & quæ ad p̄ns in mes-
moriā reduci secūdū possibilē diligentia possunt) & per
sacrosctā Chriānæ religiōis sacramēta, sc̄tissimi & veri
corpis Chri, & v̄nctionis extreme, sibi met hō curā im-
pendat, eadem intente desyderet, magnaq̄ cū fiducia ab-
sumat cū haberi possunt. Sin min⁹, debet nihilo cunctat⁹
tius ipsorū expectatio & desyderiū afferre consolationē
nō nimia inferre trepidationē. Christus dicit: Oīa possi-
bilia sunt credenti. Siquidē nihil aliud sacramenta sunt
q̄ signa quædā, ad fidem idonea & incitantia, prout vis
debemus, sine qua fide nihil vtilitatis afferunt.

¶ Q VINTO. Sane prouidendū est & serio & diligen-
ter, vt homo veneranda sacramenta plurimi æstimet, in
honore habeat, eisq̄ magnanimiter atq̄ alacriter confis-
dat. & eadem contra peccm, mortem, & inferos sic in bi-
lance trutinat, vt lōgissime p̄ponderent, multoq̄ magis
sese reuoluēdis sacramentorū virtutib⁹, q̄ peccis recogis-
tandis occupet. Quomō autem honor recte deferatur,
& quæ nā sint virtutes scire oportet. Honor est, vt cre-
dam verum esse, mihiq̄ obuenturū, quicquid vel sacra-
menta designāt, vel deus in eisdem inesse dicit & ostēdit,
vt cū Maria dei matre firmissima fide dici q̄at, Fiat mi-
hi secūdū verbū & signū tuum. Nam cum inibi ipsemet
deus per sacerdotē loquat̄ & benedicat, nō posset deo in
suo verbo & ope maior inhonoratio exhiberi, q̄, an ve-
rū sit ambigere: nec amplior deferri honor, q̄ credere,
hoc ip̄m verum esse, & eidem plene confidere.

sacra quid

hinc si omnipot

SEXTO. Ad percipiendā sacramētōꝝ virtutē, pri^o
necesse est scire mala, contra quā vt pugnet nobis con-
cessa sunt. Ea autē mala sunt tria, Primū ē terrifica mor-
tis imaginatio. Secūdū, terribilis & varia pctōꝝ imagi-
natio. Tertium, intolerabilis & ineuitabilis imaginatio
inferni & eterne dānatiōis. Iā quodlibet horū triū incre-
scit, maiusq; ac fortius efficit, pluriū malorū accessione.

Mors fit ingēs & terrifica, qm̄ imbecilla & exanimis
natura, eiusdē mortis imaginē pfunde nimis in se effin-
git, immodiceq; prae oculis habet, ad hęc diabol^o q; insti-
gat, vt hō terribilem mortis instātiā & effigiē intime re-
cogitādo occupet, emollescat, & animis cadat. Tū idem
facile in memoriā reducere pōt oēs terrificas subitas &
malas mortes, quas hō nunq; vidit, audiuit, aut legit,
p̄te rea ominari dei vltionē, quēadmodū olim, hic & ali-
bi pctōres percussit & exterminauerit, vt talib^o pusil-
lanimē naturā, ad timorē mortis atq; ad amorē curāq;
p̄sentis vitæ adigar, per quā hō dū cogitātiōe reuoluit,
imodice grauat^o, dei obliuiscat, mortē fugiat habeatq;
exosam, atq; ita sub vltimo vitæ termino inobediēs deo
inueniat & p̄seueret. Quāto em̄ pfundius mors recogi-
tat, inspici, cognoscit, tanto graui^o ac maiore cū discris-
mine ad eā accedit. Quā qdem cogitatio dum viuūt, in
exercitiū assumēda ē ac nobis applicāda, cū adhuc mors
lōge abest, nihilq; molit. At in extremo vitæ tpe, cū se
valida mors est, de eadē cogitare p̄culosū est, ac p̄sus
inutile, tū abigenda erit ei^o imago, & ab intuitu mentis
amouēda, p̄ut audiem^o. Hoc modo vires suas & robur
mors exercet in pusillanimitatē naturę nostrę, cum in-
tempestitie ac nimii attendit aut recogitatur.

SEPTIMO. Pctū q; increfcit & auget, nimia sui
attentiōe, & immodica recogitatione. Huc accedit trepi-
datio p̄scientiæ nr̄e, quę apud deū verecūdat, ac semet-
ipsam terribiliter redarguit. Tū diabolus quod quæsi-
uit veluti balneum quoddā inuenit. Tum satagit, tum

Sicut obijerunt

in multā atq; ingentē molē pctm exaggerat. Tū machi-
nari poterit, vt cogitatōi obuerſent, q̄t quor hoies pecca-
uerit, & q̄ multi ppter pauca pctā fuerint dānati, adeo,
vt cogat moritur⁹, vel deſpare, vel inuite mori, ſicq; dei
obliuſcat, & inobediēs inueniat, ac talis in mortē vſq;
pſeueret. pſertim cū hō exiſtimat, oportere ſe tūc recogi-
tare pctā, idq; legitie, bñ, & vtiliter a ſe fieri, cum taliter
occupat. Tū ſeſe adeo imparatū atq; inidoneū inuenit,
vt etiā bona ipſius opa in pctm vertant. Exinde ſequat̄
neceſſe eſt & inuoluntarius obitus, & rebellio aduerſus
dei volūtātē, & aeterna dānatio. Tūc em̄ pcti recogitatio
neq; idonea ē, neq; tēpeſtiua, quē dū t̄paliſter viuū habē-
da eſt. Sic diabol⁹ oīa nobis puerit in hac vita, q̄n iugiter
ſub oculis verſare deberem⁹ imaginē mortis, pcti, &
gehennę, vt in pſal. l. ſcribit̄. Pctm meū coram me eſt ſp̄,
tunc claudit oculos nros, & eiufcemōi a nobis abſcōdit
imagines. At in morte, q̄n ſolūmodo vitā, gratiā, & ſalu-
tem prę oculis habere deberem⁹, tū primū oculos nobis
aperit, atq; intēpeſtius nos imaginibus angit, ne legitis-
mas imagines videre valeamus.

hęc p̄ponit hęc dāda

¶ OCTAVO Gehēna q̄z augeſcit atq; intendit̄, nimia
intēſa, & intēpeſtiua ſui cōtemplatiōe, ac recogitatiōe.
Ad hoc malū vehemētiffime augmētādū accedit occulo-
tatio diuini iudiciū, ad q̄d malign⁹ ſpūs mentē hois agit,
vt ſemet ſupuacua & inutili præſcientia, imo piculoſi-
ſima p̄ſūptiōe oneret, atq; diuini cōſilij arcana rimeat, an
ſit p̄deſtinata, nec ne. Hic exercet diabol⁹ vltimā, maxis-
mā, & aſtutiſſimā artē atq; facultatē ſuā. Hac em̄ hoiem
male prouidū ſupra deū pducit, vt ſignū quærat diuine
volūtatis, & impatiēter ferat, q̄ nō ſcit utrū p̄deſtinatus
ſit, facitq; illi deū ſuū immemorē, vt aliū pene ſibi deum
inquirat. breuiſq; conat̄ homī totā dilectionē dei vno
tēpeſtatis impetu extinguerē, & odiū excitare. Quanto
magis diabolū ſequit̄, & his cogitatiōib⁹ ducit̄ hō, tātō
maius eſt diſcimē in quo cōſiſtit, neq; ad poſtremū re-

niti poterit, quin corruat in odiū & dehonestationē dei.
Quid em̄ aliud est, cū scire cupio an p̄destinatus sim, q̄
q̄ scire volo quecūq; de⁹ scit, & ipsi adēquari, ne pl⁹ ipse
q̄ ego sciat, ac p̄inde idem deus, nō sit deus, cū ultra me
nihil scire debeat. Tū etiā diabol⁹ cogitatiōi p̄ponit, q̄
multi liberi Gētiliū, Iudeorū & Ch̄rianorū dānati sint,
atq; per hm̄i piculosos & immissos cogitat⁹ int̄m̄ sara
git, vt hō qui alias libens obiret, in hac t̄n parte inuolun
tari⁹ fiat. Hoc est ergo impugnari a gehēna, cum hō p̄de
stinatiōis suæ tentat̄ instinctu, de quo in psalmis cōfer
tissima est querela. Quisq; hic victoria potit̄, is gehēna
nam, peccatū, mortē, simul & pariter debellauerit.
INONO. Huic negotio oīs aduertēda diligētia est. ne
ex his trib⁹ imaginib⁹ vlla intra cedes inuitet̄, neq; diabo
lus in sup̄liminari portē frōtispicio depingat̄. Nam sua
sponte adeo cateruatim irrūpent, animūq; sui contēpla
tiōe, disputatiōe, & rēsentatiōe ita fatigabūt ac si p̄rlus
illū possidere nitant̄. Quod si fiat, dānatiōni addict⁹ est
hō, dei in totū oblit⁹. Huic em̄ t̄pi nō sunt congrua eius
cemōi cogitantiū simulacra, nisi vt aduersus eas dimi
cet̄ & e corde pellant̄, quinimo si sola fuerit, nec in alias
p̄spiciāt imagines, nusq; alio vergūt, nisi in gehēna sub
ip̄m diabolū. Quisq; ergo cū his imaginib⁹ legit̄ie des
certare, easq; expellere volet, huic nō sufficit cū ihs in mu
tuā vellicationē, cōuerberationēq; aut luctā ruere. Lon
ge em̄ virib⁹ & robore superiores erūt, & res ipsa deterior
multo fiet. Ars oīs in eo consistit, vt abire sinant̄, nec q̄cū
cū ihs negocij habeat̄. Sed quonā mō id fiet. Hoc mō fiet.
Oportebit te mortē in vita, pct̄m̄ in gr̄a, gehēna i cœlo
lutueri, neq; p̄mittere, vt te agitet ip̄osq; cōtēplatio aut re
uerberatio. At si tibi pariter oēs angeli & vniuersę crea
turæ, imo deus ipse (opinionē tua sic dictante) aliud
intus proponerent (quod tamen non faciūt, magis aus
tem sinister spiritus eiuscemodi fantasinata effingit) qd
tūm agendum erit?

p̄destinatus q̄

Obiecta Demoni

*mortē in vita
pct̄m̄ in gr̄a
gehēna i cœlo*

quomodo Demoni

DECIMO. Oportebit te mortem ipsam intueri aut
recogitare, non in seipsa, neq; in te, aut tua natura, neq;
in ijs qui vlciscete ira dei sunt interēpti, quos ipsa mors
superavit, alioquin cum ipsis viceris & damnaberis, sed
oculos, cogitationes cordis, & omnes sensus tuos violens
ter ab eiusmodi imaginib⁹ auertere, mortemq; fortiter
ac solitarie intueri in ijs dumtaxat qui in gratia dei e
vitiis excefferunt & mortem ipsam deuicerūt, in Chris
sto precipue, deinde in vniuersis sanctis ei⁹. En tibi hāc
imaginem, in qua tibi mors neq; pauore neq; terrorem
incutiet, imo despecta erit & de medio sublata, atq; in
ipsa vita strangulata & deuicta. Nihil em̄ aliud Christus
est, q̄ omnimoda vita, itidemq; sancti eius. Quanto p̄
inde intimius ac firmitus eam tibi imaginem imprimes
& intueberis, tāto magis simulacrū mortis decidet, vltro
q; euandidum fiet sine om̄i vellicatu & cōpugnatione,
sicq; cor tuū pacatum erit, vt queat cum Christo & in
Christo fortiter mori, put in Apocalipsi scribit: Beati
mortui qui in dño moriunt. Id p̄figuratū est Numerorū
xxi, vbi filij Israel morsibus ignitorū serpentū vexati,
nequaq; cū ipsis serpentib⁹ digladiabant, sed mortuū &
æneum serpentem intueri habebāt, tum viui vltro decē
dentes euanescebāt. Ita oportebit te sola Christi morte
occupatū esse, tū vitā es inuentur⁹. Quod si intueberis
alibi mortē, tum occidet te, magna cū inquietudine &
pœna. Ob id Christus dicit. In mūdo (qui etiam in nobis
intelligit) pressurā habetis, in me autem pacem.

VNDECIMO. Itidē pctm̄ intuearis oportet, nō in
pctōrib⁹, neq; in cōsciētia tua, neq; in ijs qui in pctis fina
liter pseuerātes dānati sunt, alioqn p̄culdubio supabe
ris, & illo pariter migrabis, sed amoueas inde cogitatio
nem, ipm̄q; nō nisi in imagine gratie spectes, eandē tot
tis viribus tibi met imprimendo, ac prae oculis habendo.
Porro effigies gratiæ nihil est aliud, q̄ Christus in
cruce & omnes sancti eius. Quonam modo hoc intellē

gendū est: Gratia & misericordia est, q̄ Ch̄sus in cruce
pctā tua, p̄ te sumit, p̄ te gestat, occiditq̄. Hoc si firmiter
credis, & p̄ oculis habes, nihilq̄ in eo dubitas, id vero
est effigiē gratiā intueri, eāq̄ sibi met imaginē indere. Itē
oēs sc̄ti in suis p̄oenis ac mortib⁹, etiā sup̄ Ch̄so portant
pctā tua, atq̄ pro te patiunt, laborātq̄, sicut scriptū est.
Alter alteri⁹ onera portate, & sic adimplebitis legē Ch̄ri
S̄c̄r̄ ipse Ch̄rs loquit̄ Matthei. xi. Venite ad me oēs q̄ la
boratis & onerati estis, & ego reficiā vos. En hoc mō se
curus potes intueri pctā tua, videlicet extra cōsciētā tuā,
vbi pctā nūc̄ sunt pctā, & vbi deuicta sunt. & in Ch̄so
absorpta. Em̄ uero, sicut idē Ch̄rs tuā mortē sibi met su
mit ac de medio tollit, ne tibi sit nocumēto (si t̄n̄ credis
ab eo hoc ip̄m tibi cōferri, & mortē tuā nō in te spectas
sed in ip̄o) ita etiā pctis sese tuis onerat, eaq̄ p̄ iusticiā ac
merā gratiā suā deuincit, nūc̄q̄ tibi nocitura, si fidē accō
mōdas. In hūc modū Ch̄sus imago est vitæ & gr̄æ, atq̄
aduersus ph̄atasmata pcti & mortis n̄r̄a cōsolatio. quod
Paul⁹ testat̄. i. ad Cori. xvij. Deo aut̄ gr̄as, q̄ dedit nob⁹
victoriā p̄ d̄nm̄ n̄rm̄ Iesū Christū. Victoriā inq̄ pcti &
DVODECIMO. Gehennā & æternitatē (mortis.
p̄oenarū vna cū p̄destinatiōe intueri te oportet, nō in te,
neq̄ in seip̄is, neq̄ in dānatis, sed neq̄ anxiā tibi met oc
cupationē fingere debes de multitudine hoīm in vniuer
so mūdo q̄ p̄destinati nō sunt. Quæ quidē imaginatio,
nisi caute p̄uideris, celeriter te p̄cipitabit. & ad imū de
turbabit. Ideo violentiā hīc exerceas oportet, vt ad eius
modi simulacra oculos claudas firmissime. Nihil enim
oīno p̄derūt, etiā si p̄ mille annos ijs temet occupaueris,
sed magis in p̄niciē tuā vergēt, & t̄n̄ necessitate cogēris,
vt deū p̄mittas deū esse, vt plura de te sciat q̄ tui p̄e. Pro
inde cōtemplare cęlestē effigiē, Ch̄sm̄ scilicet, q̄ p̄pter te
ad inferos migravit, atq̄ a deo derelictus est, tanq̄ vnus
ex perpetuō dānatis, cum in cruce aiebat. Heli heli lamā
asabthani. id est, Deus meus, deus meus, vt quid dereli
B

ho p[ro]m[iss]io[n]e[m] m[er]it[um]
nat
h[ic] p[ro]m[iss]io[n]e[m] d[ic]it[ur]

quilti me? Ecce, in hac imagine, gehenna tua deuicta est
& incerta p[re]destinatio tua, certissima est facta, adeo vt si
temet hac sola imagine occupaueris, & hac credis pro
pter te facta esse, tum in eadem fide certissime saluaberis
tantummodo ne tibi ab oculis patiaris auferri, & vt te
met in Christo dumtaxat quæras, nō in teipso. Tūc enī
tete in ipso inuenies in æternū, cum in hunc modū con
templaris Ch[ri]m & omnes sanctos eius, tibiq[ue] placet dei
gratia, qui illos ita elegit, atq[ue] in eadem cōplacentia fir
miter perseueras, tunc & tu quoq[ue] electorū es vnus, pro
ut ipse dicit. Gen. xij. Benedicam benedicētibus tibi. Si
vero in ihs solis te firmo gradu nō tenueris, atq[ue] in teip
sum recideris, mox tibi fastidium nascetur ad deum &
sanctos ipsius, in te vero nihil boni inuenturus es. Hinc
tibi caueto. Huc enim malignus spiritus te multis im
peller astutijs.

¶ TERTIODECIMO. Hæ tres imagines siue impu
gnationes, p[re]figuratę sunt iudiciū. vij. cū Gedeon cū tres
centis uiris Madianitas tribus in locis adortus noctu
est, cū tamen nihil aliud fecerit, q[ua]m q[ue] tubis sonitum ædi,
& lagenas illuminatas collidi mandauit, ita vt fugerent
hostes, ac mutua semetipsos cæde trūcarēt. Itidem fugā
ineunt mors, peccatū, & gehenna cū vniuersis uiribus
suis, siquādo solius Christi & sanctor[um] eius luminosissis
mā in nobis imaginē uersamus, idq[ue] noctu. id est, in fide,
de, quæ nec uidet, nec uidere potest sinistras imagines,
ad hoc cum diuini sermones ceu quædam buccinæ nos
animāt atq[ue] confortant. In hunc modū Esaias eandem
figurā. ix. cap. iucunde admodū inducit aduersus easdē
tres imagines, dicitq[ue] de Christo. Iugum oneris eius, &
virgā humeri eius, & sceptrū exactoris eius superasti sicut
in die Madian, s. quos Gedeon deuicit. Ac si diceret,
Peccatū populi tui (quod illi in sua cōsciētia iugum &
onus graue est) & mortē (quę instar virgę seu discipli
nę est, quæ humerū ipsius premar) & gehennā (quę uer

lut sceptrum & tyrannis est exactoris, qua sempiternū
pro pctis debitum exigēt) superasti, quēadmodū acci-
dit in dieb⁹ Madian. id est, per fidem, per quam Gedeon
sine omni gladio hostes fugauit. ¶ Qñ id fecit? Cum
in cruce penderet. Tunc cñ semetipm apparauit, vt esset
triplex imago, nra proponēda fidei, aduersus tres ima-
gines, quib⁹ nos diabolus & nostra natura impugnans
do conant a fide submouere. Idem Christus est viuacis-
sima & immortalis imago, aduersus mortē, quā & ptu-
lit, & tñ sua ex mortuis resurrectione supauit in vita sua
Ipse est imago diuinæ gratiæ aduersus pctm, quod sibi
met imposuit ipse, & p inuictissimā obedientiā suam de-
bellauit. Ipse q̄q̄ est cœlestis imago, ipse inq̄, qui a deo
instar dānati derelict⁹, postq̄ per omnipotētē charitatē
suā deuicit infernū, ostēdit d lectissimū se filium esse, &
hoc ipm in possessionem pprii iuris nobis oibus con-
tulisse, modo fides nostra nihil hafitet.

¶ **Q VARTODECIMO.** Ex abūdātī, Christus non
solū in semetipso pctm, mortē, & gehennā deuicit, & eā
nobis victoriā vt credam⁹ pposuit. sed ad maiore cōso-
lationē, etiā ipsemet eas impugnationes q̄s in huiuscemōi
imaginib⁹ habemus, ptulit atq̄ superauit. Eque ipse ten-
tatus est imaginibus mortis. peccati, gehēnæ, sicut nos
Imago mortis pposita illi fuit, cum Iudei dicerēt, Des-
cēdat nūc de cruce. Alios saluos fecit, seipm saluū faciat.
Ac si dicerēt: Iamā mortē prauides, nihil vltra remedij
est, mori te oportebit. Perinde atq̄ diabol⁹ moriēti ho-
mini mortis effigiē obuersari facit, & terrificā imagina-
tione puidā concutit naturā. Pcti imaginē obiecerunt
illi, dicēdo: Alios saluos fecit. Si filius dei est, descendat
nunc de cruce &c. tanq̄ dicerēt. Opera eius falsa, ac me-
ræ deceptiōes fuerūt. Nec est dei, sed diaboli fili⁹, cui &
in anima & in corpore addictus est, Neq̄ vnq̄ boni ali-
quid, sed omimodā iniquitatē operatus est. Sicut ergo
Iudei has tres effigies Chro adhibebāt inordinate & cō-

B ij

Imminia mortis

Oia q̄ dicitur ab ipm

*Phisoni morte
mors*

mixtim, ita & hō iisdē imaginibus vno tpe simul & con-
fuse oppugnabit, vt parū absit, quin aberreret ac celeriter
desperet. put dñs expugnationē Hierusalē deplorat, Lu-
ce. xix. q̄ sit ab hostib⁹ eingēda vallo, ne q̄s exire queat,
(hec est mors) q̄ vndiq̄ irruētib⁹ angustis exercēda sit,
vt nusq̄ quiete cōsistēdi sit loc⁹ (hæc pctā sūt) Tertio, q̄
ad terrā p̄sternēda sit, q̄q̄ lapis sup lapidē non sit relin-
quēdus (hæc gehēna est & desperatio) ¶ Gehenne q̄q̄
imaginē ei obiectabāt, q̄ dicebāt: Confidit in deo, Sine
videam⁹, an liberet eū: dixit em̄, filius dei sum. veluti dis-
cerēt, Gehēna deputat⁹ est, vtpote a deo nequaq̄ p̄de-
stinatus, sed magis eternaliter reprobat⁹, nihil in hoc ca-
su neq̄ fiducia, neq̄ spes proderit, frustra fiunt omnia.
¶ Ergo sicut videm⁹ Christū ad oīa verba & terrificas
imagies tacere, nihil cū ijs contēdere, sed p̄inde, ac si neq̄
audiret neq̄ videret, nihil diluere respōdendo (Nam si
respōdisset, occasionē illis dedisset graui⁹ & horribilius
vociferādi exagitādiq̄) sed ad solā dilectissimi p̄ris sui
voluntatem respectū habere absolutissimū, adeo vt suę
mortis, pcti, & gehēnæ, sibi obiectoꝝ oblitus pro inimi-
cis oret, proq̄ eorum morte, pctō, & gehenna. sic & nos
si namus easdem imagines irruere & ruere prout volent
aut poterūt, cogitemusq̄ tm̄modo vt adhareamus diuini-
tæ voluntati, quæ est, vt in Christo figamur, & firmissi-
me credam⁹, mortē, peccatū, & gehennā nostrā, in ipso,
p̄pter nos victoriosissime debellata, nihil nobis nocere
possit, vt sic imago Christi sola in nobis sit, atq̄ cum ipso
conferamus tractemusq̄ disputationes.
¶ Q VINTODECIMO. Iā iterū reuertimur ad vene-
rāda sacramēta, eorūq̄ virtutes, vt doceam⁹, quæ ad mo-
dū vtilia sint, & in vsum assumēda. Cui hæc gratia & tē-
pus collata sunt, vt cōfessus & absolutus, eucharistiā p̄-
cipiat, & sacrā participet vnctionē, is magnā habet occa-
sionē deū amādi, laudādi, eiq̄ gratias agendi, ac leuiter
e vita migrandi, si tū plena consolatione confidat & acc-

Allegoria

Summa summa

Summa summa

e sacramentis bonis

commodet fidem sacramētis, prout superius dictū est.
Siquidē in sacramētis ipsemet Christus deus tuus in rē
tuam tractat, loquit, operatur per sacerdotem. Neq; hu
mana ibi aut verba pferuntur, aut opera sunt. Ibi deus
ipsemet oīa tibi insinuat, quæ iam de Christo sunt dicta,
vultq; eadem sacramēta p veritatis signo & argumēto
esse, q; Christi vita tuam mortē, ipsi⁹ obediētia tuū pec
catū, ipsius charitas tuam gehennā sibi met imposuerit
atq; deuicerit. Adhæc per eadē sacramēta incorporaris
& vniris sanctis oībus. & ita legitimā acquiris sanctorū
cōmunionē, vt tecū in Christo sīdem ipsi moriant. pctā
portēt. gehennā deuincāt. Exinde sequit. q; sacramēta,
id est, exteriora dei verba p sacerdotem plata, magnā
admodū cōsolationē afferūt, suntq; perinde atq; visibile
argumētū intentionis diuinæ, cui firmissima fide sit in
nitendū. ceu fido scipioni, quo iacob patriarcha iorda
nem ptransiuit. sunt etiā vt lucerna, ad quā sese quisq; di
rigere, & aduertere oculū diligentissime debeat, p tene
brosum iter mortis, pcti, & gehennæ. put ppheta dicit.
Lucerna pedib⁹ meis verbū tuū. Et sciūs Petr⁹. Habe
mus firmiorē ppheticū sermonē, cui bene facitis attēdē
tes quasi lucernę lucētī in loco caliginoso. Alioquin ni
hil pderit in mortis angore signū illud, quo oēs saluan
tur, quorū salui sūt, quod velut index quidā Chrm
& ei⁹ imaginē ostēdit, ita vt aduersus simulacra mortis,
pcti, & gehennæ dicere q̄as, De⁹ mihi pollicit⁹, & certiss
imū gratiæ suæ ptulit signū in sacramēto, q; scilicet vita
Christi meā mortē sua morte supauit, ipsius obediētia
pctm meū in sua passiōe deleuit, ipsius charitas gehennā
meā in sua derelictione demolita est. Hoc signū, hæc salu
tis meæ pmissio, mihi neq; mentiet, neq; imponet. De⁹
promisit, deus neq; verbis neq; opibus mentiri potest.
Quisquis hoc modo proloquit, sacramētis fidenter
innixus, huius electio & pdestinatio in ipsius sollicitu
dine & fatigatione seipsam est inuentura fœliciter.

B ij

DECIMOSEXTO. Iam ergo rei totius summa in hoc
summope versatur, ut quisque reuerenda sacramenta (in
quibus mera dei verba, promissa, signa efficaciter subsi-
stunt) magni reputet, in honore habeat, seque ipsam sic
deuotissime committat. id est, ut neque in sacramentis, neque in
rebus quarum indubitata signa sunt, haesitet. Nam si du-
bitaret, actum esset de tota salute. Prout enim credimus, ita
fiet nobis, sicut Christus dicit. Quid proderit, quod imagi-
naris & credis aliorum mortem, peccatum, gehennam, in Christo
esse superata, si non tuam quoque mortem, tuum peccatum, tuam ge-
hennam similiter deuicta atque deleta esse, sicque liberatum
te credis? Inane enim sacramentum esset, si non crederes in
ibi ea omnia tibi ostendi, praestari, proferri. Porro, id ter-
ribilissimum est peccatum quod perpetrari queat, quo deus ipse
in suo verbo, signo, opere ut mendax reputatur, utpote
qui aliquid dicat, designet, promittat, quod vel non cogitet
vel nolit implere. Ob id cum sacramentis iocandum non est,
Fides adsit necesse est, quae ipsi confidat, hilariterque sese dei
signo & promissioni commendare audeat. Qualis ille sal-
uator aut deus esset, qui saluare nos a morte, peccato, & ge-
henna, non posset, aut nolleret? Magnam profecto sit oportet,
quod verus deus vel promittit, vel operatur. ¶ Sed tunc
diabolus adueniens inspirat tibi Quid inquit, tunc erit
cum indigne preceptis sacramentis tali me gratia per propria
indignitatem priuauit? Hic te crucis signaculo praemunet,
& noli admittere, ut te dignitas vel indignitas tentando
exagiet, hoc tantummodo labora, ut credas certa esse sig-
na, vera dei verba, tunc es, & permanes vere dignus. Fides
dignum efficit, haesitatio indignum. Quapropter malignus
spiritus aliam tibi dignitatem & indignitatem pretextere nititur, ut
te in ancipiti fluctuare faciat, sicque sacramenta & eorum vir-
tutes in nihilum redigat, deumque in suis verbis mendacem red-
dat. Dignitati tuae deus nihil confert. Neque enim edificat super
dignitate tua verbum & sacramentum suum, sed ex mera gra-
tia te indignum edificat super verbo & signo suo, cui tamen

firmiter insiste, & dic: Qui sua mihi signa & verba con-
fert ac cōtulit, q̄ Ch̄i vita, gratia, & beatitudo mortem
pct̄m, & gehennā meā, mihi innocua reddiderit, de⁹ est,
qui & rite in rem meā oīa implebit. Si me sacerdos ab-
soluit, fidēter me eidē absolutiōi p̄inde atq; dei verbo cō-
mitto. Et si dei sunt v̄ba, vera oīno fiēt, in hac fide & vi-
uēs & moriēs cōsistā. Eadē em̄ fidei firmitate p̄fidere de-
bes sacerdoti absolutiōi, ac si de⁹ peculiariter tibi angelū
seu apl̄m mitteret. imo ac si te p̄ semetiḡm Ch̄s absolue-
ret. ¶ **DECIMOSEPTIMO.** En talē p̄rogatiuā (rer.
adipiscit̄, qui sacramēta participat, scilicet, vt cōsequat̄
dei signū & p̄missū, in quo fidē suā exercere & p̄fortare
valeat, q̄ sit in Ch̄i imaginē & bona uocat⁹, Sine q̄ sig-
no alij in sola fide laborāt, & eadē bona & sacramenta p̄
affectū cordis cōsequunt̄, qui & ip̄i saluabunt̄, si in eadē
fide p̄manserint. ¶ Si r̄ dicito sup̄ sacramēto altaris: Si
mihi sacerdos tradidit sacrosct̄m Christi corp⁹, quod ē
signū & p̄missum cōmunionis oīm cōlestiū spirituū &
sctōrū, q̄ videlicet me diligant, p̄ me curā gerant ac de-
precent̄, mecūq; patiant̄, moriant̄, pctā portent, & gehē-
nā deuincāt, tū necessario ita erit. Nequaḡ me fallat di-
uinum signū, quod mihi nō sinam auferri. Mallet vn̄
uersum terrarū orbem, ac me ipsum abnegare, q̄ in hac
re dubius esse. Sit mihi deus, & certus, & verax in hoc
suo signo & p̄misso. Equidē, siue dignus, siue indignus
eius participatu, mēbrū tū Ch̄ianitatis sum, put̄ dic̄
tamen & rēsentatio sacramēti hui⁹ p̄ se ferūt. Tole-
rabilius est, me indignū esse, q̄ deū existimari menda-
cem. Recede nec̄ spiritus, si quid aliud mihi suggestur⁹
es. ¶ Iam videre est, multos esse homiēs, qui optant cer-
tiores fieri, aut signū de cōelo consequi, quo animo erga
ip̄os deus sit, scire etiā sui p̄destinationē. Quod quis
dem signū etiāsi obtinerent, nec tamē crederent, qd̄ illis
prodesset? Quid emolumentū afferrent oīa signa sine
fide? Quid profuere Iudeis Christi & apostolorū sig-

na: Quid hodie profunt prestatissima sacramentorum
& verborū dei miracula? Cur nō homines innituntur
sacramentis, quæ indubitata & instituta signa per pro-
bationē & experiētiā ab oībus sanctis inuenta sunt esse
certissima. oībus illis, qui crediderūt, adeptiq; sunt quæ-
dam rerum sub signis continet. In hūc modū cognoscē-
da nobis sacramenta sunt, quid sint, ad quid valeant, &
quomō in vsum assumant, tum inueniētiā nihil magnis-
scenti⁹ esse sup terrā, quod mesta corda & peccatrices
cōscientias iucūdius consolari queat, q̄ sunt in sacramē-
tis dei verba, quæ ad hoc sunt efficacia, vt nobis Ch̄m
cū thesauro totius boni, quod est ipse, significet atq; p̄-
mittat, aduersus mortē, pctm̄, & gehennā. Nihil iā iucū-
dius est audire ac desyderabili⁹, q̄ mortem, pctm̄ & ge-
hennā aboleri posse, id qd fit in nobis p̄ Christū, cū legi-
time vtimur sacramento. Talis aut v̄sus nihil est aliud,
q̄ credere, ita esse. put sacramēta per dei verbū pollicen-
tur & asseuerant. Proinde necessarium est cuiq; nō so-
lū tres illas in Ch̄o imagines intueri, atq; ijs aduersarias
as imagies expellere, atq; vt decidāt sinere, verū etiā cer-
tissimū signū possidere, quod nobis in securitatē pduca-
tis psuadeat, ea nobis sacramēta in hūc finē esse collata.

DECIMOCTAVO. Quilibet Ch̄ianus in fine
vitę suę haud dubie credere debet, solū se in morte neq; q̄
derelinqui, imo certissim⁹ esse, secūdū significatiōē sa-
cramēti, plurimorū in se oculos cōuerti. Primo ip̄⁹ dei
& Christi, qm̄ ipsi⁹ verbo credit, & eius sacramēto adhe-
ret. Deinde cœlestiū spiritū, sc̄torūq; & oīm Ch̄ianorū.
Nullū em̄ dubium est, quin, quēadmodū sacramētū ala-
taris significat, oēs isti veluti vniuersale corp⁹ mēbris
suis occurrāt, eiq; auxiliēti ad debellandā mortē, pctm̄,
& gehennā, oīaq; cū ip̄o p̄ferenda. Ibi tū serio & potenter
opus charitatis & cōmunionis sc̄torū p̄cedit, id quod
Ch̄ian⁹ hō pud se intellectualiter imaginari debet, in-
ibiq; nullā diffidētiā habere, vt exinde ad moriendum

fiat audacior. Nam qui inibi hæsitat, is fidem nõ accom-
modat ex inio corporis Christi sacramẽto, in quo fige-
nificat, promittit, asseuerat cõmunio, auxiliũ, charitas,
cõsolatio, & assistentia oim sanctorũ in omni necessitate.
Porro, cũ in signa & verba dei credis, tum oculum in te
suum dirigit deus, prout ipse dicit, Psal. xxxi. Firmabo
sup te oculos meos, s. ne pessum eas. Cũ autẽ te deus in-
tuet, tunc ad exemplũ ei⁹, oēs angeli, oēs sancti, oēs crea-
turæ pariter intuent, tibiq; in hac fide persistẽti adiutris
ces man⁹ supponũt oēs, animãq; tuã emigrantẽ presens
tes suscipiũt. que tũ p̄ire nõ poterit, id qd̄ prefiguratum
in Heliseo est. iij. Reg. vi. qui ad ministrũ suũ dixit. No-
li timere, plures em̄ nobiscũ sunt, q̄ cũ illis: cũ tũ hosti-
lis exercitus ipsos circũuallasset, nec quẽq; aliũ videret.
Dñs autẽ aperuit oculos pueri, & vidit, & ecce mons ple-
nus equorũ & curruũ igneorũ in circuitu Helisei. Itidẽ
pro certo fiet in circuitu cuiuslibet in deũ credẽtis. Tũc
in mediũ procedãt hæ auctoritates. Psal. xxxiij. Immit-
tet angel⁹ dñi in circuitu timentium eum, & eripiet eos.
Itẽ psal. cxxiiij. Qui fidũt in dño sicut mōs Syon &c.
Montes (qui sunt angeli) in circuitu eius, & dñs in cir-
cuitu populi sui ex hoc nunc & vsq; in sæculũ. Itẽ psal.
xc. Angelis suis mādauit de te, vt custodiãt te in oibus
vijs suis. In manib⁹ suis portabũt te, ne forte offendas ad
lapidẽ pedẽ tuũ. Sup aspidem & basiliscũ ambulabis, &
conculcabis leonem & draconem (id est. omne robur &
vniuersæ fraudes diaboli nihil in te agent) Qm̄ in me
sperauit liberabo eũ. Cũ ip̄o sum in tribulatione, eripiã
eum & glorificabo eũ. Longitudine dierũ replebo eum
& ostendam illi salutare meũ. Similiter ap̄tus loquit̄ de
angelis qui innumerabiles sunt. Oēs sunt administrato-
rii spiritus in ministeriũ missi, p̄pter eos, qui hæreditatẽ
capiũt salutis. ¶ Magna sunt hæc oĩa, quis fide poterit
assequi? Ideo sciendũ est, dei esse opa, quæ maiora sunt,
q̄ vt ea quisq; cogitatione valeat metiri, quæ tamen

vis p̄cipue

de p̄cipue

In tam exiguo sacramentorum signo operatur, ut nos
instruat, quod magna sit virtus, recta in deum fides.

¶ DECIMONONO. Nunc tamen quisque presumat talia ac-
tata e suis exercere viribus, sed deum oret humiliter, ut eiusce-
modi fidem & suorum venerabilium sacramentorum intelligen-
tiam in nobis, pereat atque conseruet, ut sic timore & humilitate
te preditioni accedam, nobisque tale opus minime ascribamus,
sed deo suum honorem permittam. Adhuc inuocare
quisque debet omnes sanctos angelos, presertim suum peculiarem
angelum, dei quoque matrem, apostolos, & dei electos, singularis
ter eos ad quos per dei donum speciali ducitur affectio.
Porro, sic oret, ut se exauditum iri non ambigat. Ad quod
duae sunt ei causae. Vna, quod modo audiuit ex autoritate
scripturarum, quemadmodum illum deus commendare curauerit,
& quomodo confert, ut diligat, & auxilium praestet omnibus qui
fide accommodant. Quae quidem proponi & reuolui mortali-
bus debent, non quod ignoret vel alias non faceret, sed ut fide
des ac fiducia ad illa, atque pro illa ad deum fortior & hilaris
oratio ad obuiandum morti reddat. Altera, quod mandatum a deo
sit, ut orantes firmiter credamus, omnia quae petimus praestanda
esse, quodque veracissimum futurum sit Amen. Quod quidem pre-
ceptum, deo quodque ingerendum est, atque dicendum: Deus meus, tu
precepisti ut orem, & ut orantes exaudieris esse credamus,
super hoc rogo & confido, me abs te non esse derelinquendum,
& legitima fide donandum. ¶ Tota praefecta vita propter ex-
tremam horam deus & sancti eius orandi essent, pro consequenda
recta fide, prout pulchre in die penthecostes cantatur: Libet
nunc sacrum pneuma petere. Pro sincera fide quae maxime.
Cum nobis est relinquendum. Hoc miserum exilium &c. Caeterum
postquam mortis hora aduenerit, debet quisque deum commone-
facere eiuscemodi precationis praeter mandatum & promissionem
ipsius firmiter credendo exaudita esse. Cum enim ipse
iusserit & orare, & iter orandum confidere, ad hoc etiam ora-
di contulerit gratiam, cur quisquam dubitaret, haec omnia ideo
ipsum fecisse, ut & orata audiret, & audita compleret.

moriturus orabit

*her mortuus
moriturus*

*in hora moriturus
et sic erit*

CVICESIMO. Vide nunc, quid ultra facere deū tuū oporteat, vt mortem ipsam volūtariē assumas, nequaquā timeas, & vincas. Representat & cōfert tibi in Christo vitæ, gratiæ, & salutis imagines, ne ad phātasmatā mortis, peccati, & gehēnæ terrore tremiscas. Insuper tuā mortē, tuū peccatū, tuam gehennā imponit dilectissimo filio suo, eaq; oīa in rem tuā deuincit, & reddit innoxia. Ad hoc pmittit impugnationē mortis, peccati, & gehennæ tuæ super filium suū transire, teq; his ferēdis exonerat, eadēq; innocua, & portatu facilia reddit. Horum omniū tibi certū prestat signū, veneranda scilicet sacramēta, ne vllō dubio hæsites. Angelis, cœlitib⁹, & creaturis oibus in iūgit, vt secum te oculis obseruēt, aiām tuā expectent & assumant. Mādat vt talia ab ipso petas, & de exauditiōe securus existas. Quid amplius potuit, aut debuit exhibere? Ideo animaduertis eū veracē esse deū, & tecum reſta, magna, diuina opera patrare. Cur nō tibi magni aliquid imponeret (vti mors est) cū tam ingentē progatiuā, opem, & cōfortationē adiūgat, vt experimēto cognitum fiat, quid ipsius possit gratia? put scribit psal. cx. Magna opera domini exquilita in oēs voluntates eius. Ob id prouidendū est, vt ingentes quisq; gratias letissimo corde agat volūtati dei, qui nobiscū aduersus mortem, peccatū, & gehennā, tam mirā, opulentā, & immensam exercet gratiā & misericordiā, vtq; nō ita multum expauescat ad mortē, solamq; ipsius gratiā, laudib⁹ euehat ametq;. Amor liquidē & laus plurimū releuāt mortem ipsam, prout ipse per Esaiā dicit. Laude mea infra nabo os tuum ne intereas. Quod nobis deus prestare dignetur. A M E N.

Lipsiæ, ex officina Melchioris Lottheri.
Anno salutis. M. D. XX.

Quis ante deū p

Nota dei tenet

Quis ante deū p

UNIVERSITÄT VON
PADERBORN
1623
1624
1625
1626
1627
1628
1629
1630
1631
1632
1633
1634
1635
1636
1637
1638
1639
1640
1641
1642
1643
1644
1645
1646
1647
1648
1649
1650
1651
1652
1653
1654
1655
1656
1657
1658
1659
1660
1661
1662
1663
1664
1665
1666
1667
1668
1669
1670
1671
1672
1673
1674
1675
1676
1677
1678
1679
1680
1681
1682
1683
1684
1685
1686
1687
1688
1689
1690
1691
1692
1693
1694
1695
1696
1697
1698
1699
1700
1701
1702
1703
1704
1705
1706
1707
1708
1709
1710
1711
1712
1713
1714
1715
1716
1717
1718
1719
1720
1721
1722
1723
1724
1725
1726
1727
1728
1729
1730
1731
1732
1733
1734
1735
1736
1737
1738
1739
1740
1741
1742
1743
1744
1745
1746
1747
1748
1749
1750
1751
1752
1753
1754
1755
1756
1757
1758
1759
1760
1761
1762
1763
1764
1765
1766
1767
1768
1769
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Annus M.D.C.C.

6117

Th
6117